הנדון:

הדרך חזרה

אם אינך יודע את התשובות ל־15 שאלות אלה, אין כל צורך שתרגיש רגשי־נחיתות. אינך יחיד בצרה. אני מעז לשער כי בכל הארץ אין אלף איש שיוכלו לענות עליהן בקלות.

מדוע? אלה הן שאלות פשוטות למדי, שנשלו באופן מקרי מים השאלות האפשריות על עברה של ארץ־ישראל.

אילו לקחו אדם בריטי, גרמני או איטלקי, והיו מציגים לו 15 שאלות דומות על עבר מולדתו, היה עונה עליהן בנקל. הוא למד את התשובות בבית־הספר, בספרות, בבית־אמא.

אולם אדם עברי, היודע את התשובות ל־שאלות אלה (ראה בעמוד 4), הוא יוצא מגדר הרגיל גם בחברה משכילה.

האדם המשכיל הממוצע בארץ יודע עד אין שיעור יותר על עברן של צרפת, רוסיה ואמריקה מאשר על עברה של ארץ־ישראל.

★ ★ ★

לפני שבועיים הצבענו על הסכנה החינוכית הממאירה הכרוכה בפולחן החדש של „התודעה היהודית", המטפח את האידיאלים של הגטו היהודי ומצייר בצבעים חיוביים את ההווי של קהילה אשר חיתה את חייה ללא מולדת.

אך הסכנה העיקרית של פולחן הגטו־איזם טפונה בזאת: שהוא בא במקום התודעה הנכונה והבריאה, התודעה הישראלית, התודעה של ארץ־ישראל.

כיום אין דבר כזה קיים — לא בציבור העברי, ולא בציבור הערבי. שניהם לומדים את ההיסטוריה של דתות, לא של ארץ.

בשביל הערבי המשכיל הממוצע בדמשק, בבגדאד ובעמאן מתחילה ההסטוריה עם לידתו של מוחמד הנביא. שום דבר חשוב לא קרה לפני־כן. מלבד כמה חוגים יוצאי־דופן, שניסו (ללא הצלחה) להחיות תודעה צידונית בלבנון, תודעה ארמית בסוריה או תודעה פרעונית במצרים, מצטמצמת תודעתם של עמי ערב בדברי ימי האיסלאם, אינה קשורה באדמתה של שום ארץ.

הוא הדין לגבי החינוך העברי. ההיסטוריה מתחילה עם יציאת מצריים — כמעט 2000 שנה אחרי צמיחתם של חיי תרבות מלאים בארץ. למשך תקופה מסויימת ער מדת הארץ במרכזה של היסטוריה זו. אחרי־כן הדלה הארץ מלהתקיים, כאילו נמחקה מעל פני כדור הארץ, עד שהכיל"ויים הואילו בטובם לגלותה מחדש.

זוהי היסטוריה דתית. גם החלקים הנוגעים לארץ־ישראל מתוארים בעיני הדוברים של מפלגה דתית קדומה, שלא חשבו מעולם כי הארץ כשלעצמה היא עיקר העיקרים בחיי העם.

כך לומד אותה הנער העברי בבית־ספרו — היסטוריה שראשיתה בארץ גושן ופופה בפולנסק ובברונקס.

★ ★ ★

בשנים האחרונות קמה תנועת־מרי נגד חינוך זה — תנועה ללא מצע מגובש, שצמחה מן השרשים. היא לבשה צורה של נהירה המונית אל הארכיאולוגיה.

אפשר לזקוף חלק מתופעה זו על חשבון האופנה והסנוביזם, שמקורם במקרה היותו של הרמטכ"ל יגאל ידין חוקר־עתיקות מלידה. אילו היה אליעזר ליפא סוקניק הגאון, אבי יגאל, עוסק באסטרונומיה תחת בארכיאולוגיה, יתכן כי המוני קצינים ואזרחים היו מבלים עתה את לילותיהם תוך הסתכלות בכוכבים, תחת לחפור ביום בערימות חרסים.

אולם מאחורי מפץ הסנובים קיימת תנועה אמיתית. מאות מצעירי הארץ, בני העיר ובעיקר בני משקים, מצאו בחשיפת עבר הארץ את הענין המרכזי של חייהם.

אפשר לפגוש אותם בתאדיות נידחים בין שבטה ואל־צבתה, בהרי ירושלים, בשבילי הגליל. כמה מן התגליות המרעישות ביותר של השנים האחרונות נתגלו על־ידי צעירים מרציגים ונלהבים אלה.

מדוע הם עושים זאת? מה דוחף אותם? איזה ענין מוצאים בבטן האדמה צעירים שאחדים מהם אינם יודעים שום שפה לו־עזית ואינם מסוגלים לקרוא שום ספר מדעי הגון על יסודות הארכיאולוגיה?

מצאתי את התשובה ביוסי הערבי, סייר צברי מחברי משק רביבים, שגילה עשרות מקומות־יישוב עתיקים בנגב. כאיש הנגב, שקשר את כל חייו לחבל־ארץ צחיח זה, היה לו ענין חיוני לגלות כיצד התקיימו שם דורות קודמים — כיצד התגברו הם על אותן הבעיות העומדות כיום לפני משקו: בעיית המים, שימור־הקרקע, הבטחון.

כשיוסי הערבי בודק את שרידי מפעל־ההשקאה העצום של הביזנטים בוואדי־אבייר, אין הוא עוסק במדע מופשט. הוא רואה ל־פניו את בני הנגב לפני 1500 שנה, שמצאו פתרון גאוני לבעיה המטרידה כיום כל קיבוץ בנגב, שכבשו את השממה והפריחו את המדבר. הם היו אנשי־הנגב — ולא חשוב כלל שהם לא היו ישראלים, אלא פקידי מעצמה רחוקה, מאמיני דת ישו.

אם ירצה ככך ואם לא, יוסי מרביבים לא יכול שלא להזדהות עמם בלבו. הם אומרים לו משהו.

אנשים שהיכו שרשים באדמה אינם יכולים אלא למצוא ענין עמוק במעשי קודמיהם שחיו על אדמה זו. אלוף צה"ל חובב־עתיקות אינו יכול אלא למצוא ענין בדרך בה פתרו הצלבנים את בעית־הבטחון שלהם מול רצועת־עזה המצרית, שהיתה קיימת גם בימיהם. מערכת הביצורים הצלבניים בדרום, מיבנה, דרך תל אל־סאפי עד לבית־גוברין, תעורר את סקרנותו בהכרח.

כובשים באו והלכו, עמים עלו וישקעו, אולם המציאות של ארץ־ישראל נשארה יציבה. בעיותיה לא נשתנו מדור לדור. מלחמת החקלאי במדבר, מאבק הכפר נגד הסתננות הברואים, השאיפה לעבר אילת והים הדרומי, חסימת דרכי־הפלישה הנצחיים מצפון ומדרום — אלה נתונים נצחיים. חם אקטואליים כיום בדיוק כמו לפני 4000 שנה.

★ ★ ★

אחד האסונות של הציונות הוא כי חולקה מהפכה חומרית, מבלי לחולל מהפכה רוחנית מקבילה. בני פשמישל ומוסלה באו לארץ־ישראל. באחת התנועות המופלאות ביותר בתולדות האנושות הוציאו את עצמם מתוך חומות הגטו של אירופה המזרחית, ושמו את פעמיהם לעבר ארץ רחוקה.

אולם הנשמה לא הלכה אחרי הרגליים. הגוף היכה שרשים בסג'רה. הנשמה נשארה בחווי הרוחני של פולנסק.

זוהי, אם כן, המהפכה הקוראת למחוללים: החזרת הנשמה הלאומית לארץ־ישראל.

הגטו יצר את התודעה היהודית — זו שאיתדה מליוני יהודים בעולם כולו לקיבוץ אשר תחושת־השותפות שלו לא היתה זקוקה לשום מולדת.

עתה יש ליצור את התודעה המולדתית — זו שתאחד את האומה החדשה בתחושת־שותפות המבוססת על הארץ.

במלים פשוטות: תחת לשים בחינוך את הדגש על ההיסטוריה של הדת היהודית, ממשה רבנו ועד לתחום־המושב, יש לשים את הדגש על ההיסטוריה של ארץ־ישראל בכל התקופות.

★ ★ ★

בראש הראשון נראה הדבר מוזר. מי שגדל באחירה של חינוך הגטו, יתקשה לתפוס תחילה את גודל המהפכה. די לזכור כי כיום אינו קיים בעברית אף ספר אחד המוקדש להיסטוריה המלאה של ארץ־ישראל. איש לא מצא אף לנחוץ לתרגם לעברית יצירת־מופת כמו, למשל, ההיסטוריה של סוריה (כולל ארץ־ישראל) של הפרופסור הערבי־אמריקאי פיליפ חיתי.

כמעט בכל אומה אחרת הדבר מובן מאליו. תילד הבריטי לומד את ההיסטוריה של בריטניה, לומד להזדהות בלבו עם כל העמים והשבטים אשר דמם נשפך לתוך הנהר הגדול של האומה הבריטית: הקלטים והאנגלים, הסאכסים והנורמאנים, הסקוטים והחלשים. הוא מזדהה עם שני הצדדים בקרב הגדול של האסטינגס — עם הסאכסים שהגנו על ארצם, ועם וויליאם הכובש שהקים בה את ממלכתו. כך נוצרת הארמוניה רוחנית, שאינה זקוקה לשקר ולסילוף.

הסובייטים הרחיקו לכת והפקיעו את הגיבורים הלאומיים של כל העמים והארצות הכלולים כיום בברית־המועצות. האדם הסובייטי לומד להעריך ולהעריץ לא רק את אלכסנדר נייבסקי ודמיטרי דונסקוי, אלא גם את הפילוסוף והרופא הערבי אבו עלי אל־חוסיין איבן עבדאללה איבן סינא. איבן־סינא הגדול זכה למעמד של גיבור ההיסטוריה הסובייטית פשוט מפני שנולד בבוכארה, שהיא כיום חלק מברית־המועצות.

ההיסטוריה של ארץ־ישראל היא פחות מלאכותית. היא החלה לפני 5000 שנה עם פריחת התרבות המקומית הראשונה. היא כוללת את תקופת־הזוהר של האמורים והכנענים, את מלחמות החיקסוס והחתים, את ישראל וצידון על מושבותיה, את שומרון וארום

(המשך בעמוד 4)

חיילים ארצישראליים יוצאים לקרב — לפני 3100 שנה

האם אתה יודע

1. מתי מלך בארץ־ישראל מלך גרמני?
2. מתי הגיעו מלחים מבני ארץ־ישראל בפעם הראשונה לכף התקווה הטובה?
3. מתי היתה ארץ־ישראל חלק של יחידה מדינית בשם „עתורה"?
4. מתי כרת שליט ארצישראלי אלי ברית עם הרוסים להשתחרר מעול זר?
5. איזה קרב גורלי לתולדות האנושות התקיים ליד עין חרוד?
6. מי היה האדמיראל הראשון בעולם, ומה היה הקשר שלו עם ארץ־ישראל?
7. מתי שלטו עבדים על ארץ־ישראל?
8. מתי השתתפו חיילי ישראל במלחמת־שיחרור של כל עמי קידמת אסיה נגד פולש זר?
9. מי היה השליט הארצישראלי אלי שניצח את נפוליאון הגדול?
10. מתי היתה קיימת רצועת־עזה שהיתה שייכת למדינת ערב?
11. מתי היה חלק מארץ־ישראל שייך לממלכה דרוזית?
12. מתי הגנו יהודים על חיפה בפני כובש אירופי?
13. איזו עיר־נמל באוקיינוס האטלנטי נושאת שם עברי קדום, וכיצד קרה הדבר?
14. מתי עזרו יהודי ירושלים לכובש זר לכבוש את העיר ולקטול את יושביה?
15. היכן התקיים הסיבוב הראשון במלחמה בין ארץ־ישראל ומצריים?

חקלאים ארצישראליים ואווזיהם — בתבליט שן במגידו